

Nong Zhigao: ethno-historical consciousness and cultural strategy of Nong people in China

Damrongphon Inchan

Department of Anthropology, Faculty of Archaeology, Silpakorn University

วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 34(2): กรกฎาคม - ธันวาคม 2558

บทความ

“หนงจื่อเกา”: สำนึกทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และเครื่องมือทางวัฒนธรรมของชาวหนงในจีน

ดำรงพล อินทร์จันทร์

ภาควิชามานุษยวิทยา
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “‘หนง’ ในจีนตอนใต้: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม” (2556) ได้รับการสนับสนุนการวิจัยจากทุนโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.)

(เลขที่ PHD/0293/2549) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

โดยมีศาสตราจารย์ ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาดุษฎีนิพนธ์.

บทความนี้นำเสนอประเด็นอภิปรายเกี่ยวกับเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และสังคมวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อการรับรู้ตัวตนของชาวนุง หนึ่งในกลุ่มประชากรสาขาย่อยของชนชาติจ้วง จากการค้นคว้าเอกสารโบราณ เรื่องเล่าและตำนาน ตลอดจนการวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยาในจังหวัดปกครองตนเองชนชาติจ้วงและมั่วเหวินชาน มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ผู้เขียนพบว่าเรื่องเล่า ตำนาน ตลอดจนพิธีกรรมซึ่งแสดงออกถึงความเคารพที่ชาวนุงมีต่อวีรบุรุษนาม “หนงจื่อเกา” มีบทบาทในการสร้างสำนึกเชิงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ร่วมกัน ซึ่งในขณะเดียวกันก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานของบริบทเฉพาะที่นำไปสู่การสร้างพรมแดนระหว่างชุมชนหรือกลุ่มย่อยภายในกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ และสุดท้ายจะได้ชี้ให้เห็นถึงพลวัตของพิธีกรรมร่วมสมัยในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรม ที่หลอมรวมความรู้เกี่ยวกับวีรบุรุษผู้นี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวนุงในจีน

คำสำคัญ: หนงจื่อเกา, ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์, เครื่องมือทางวัฒนธรรม, นุง, จ้วง, สาธารณรัฐประชาชนจีน

บทคัดย่อ

ABSTRACT

This article presents part of an extensive study on the ethno-historical and socio-cultural contexts of the ethnic identification among the *Nung/Nong*, one the three major sub-branches of the Tai-speaking *Zhuang* people in Yunnan Province of China. Drawing on local historical-documentary research and ethnographic fieldwork in Wenshan Zhuang and Miao Autonomous Prefecture, Yunnan, the author illustrates how local historical narratives and rituals based on the stories of a heroic ancestor, *Nong Zhigao*, have been instrumental in the social construction of *Nung* collective ethno-historical consciousness. At the same time, the historical contingencies of such narratives and religious practices have constituted boundaries within the same ethnic group. The article concludes by discussing how the worship of *Nong Zhigao* nowadays represents *Nung's* cultural strategy to devise their collective perception of the past as a form of ethnic identification in the context of contemporary China.

keywords: *Nong Zhigao*, ethno-history, cultural strategy, *Nung/Nong*, *Zhuang*, China

บทนำ

กลุ่มคนที่เรียกหรือรับรู้ตนเองว่า “นุง” (Nung) หรือ “หนง” (Nong) ถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในสามสาขาย่อยของชาวจ้วงในญวนนาน ซึ่งประกอบด้วยนุง ซา (Sha) และตู (Tu) โดยมีถิ่นฐานอาศัยในจังหวัดปกครองตนเองชนชาติจ้วง-แม้ว เหวินชาน (Wenshan Zhuang and Miao Autonomous Prefecture) อันเป็นพื้นที่ติดกับเขตปกครองตนเองชนชาติจ้วงกวางสี (Guangxi Zhuang Autonomous Region) นุงเป็นกลุ่มที่มีประชากรจำนวนมากที่สุดในกลุ่มสาขาย่อยของจ้วง มีความหลากหลายทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ปรากฏเรื่องราวในบันทึกประวัติศาสตร์ของจีนโบราณมากกว่ากลุ่มประชากรที่พูดภาษาตระกูลไตกลุ่มอื่น (ลูมิตร ปีติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสุวรรณ 2543; ยรรยง จิระนคร และเสมอชัย พูลสุวรรณ 2550) ซึ่งในขณะเดียวกันก็เป็นที่มาของข้อสันนิษฐานและข้อถกเถียงทางวิชาการเกี่ยวกับชาวนุงในหลากหลายมิติ โดยเฉพาะในแง่ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ซึ่งเชื่อมโยงกับสำเนิร์ับรู้ทางชาติพันธุ์ของชาวนุงในปัจจุบัน

หนึ่งในข้อถกเถียงประการสำคัญคือข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับประวัติการตั้งถิ่นฐานของชาวนุง ซึ่งส่วนหนึ่งอ้างอิงจากบันทึกเกี่ยวกับ “นุงจื่อเกา” หรือ “หนงจื่อเกา” (農智高 / *Nong Zhigao*) วีรบุรุษคนสำคัญของชาวนุงที่เอกสารจีนโบราณบันทึกว่าเป็นผู้นำในการก่อกบฏต่อราชวงศ์ซ่งของจีนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 11 (He 1998, 40) จนเป็นที่มาของข้อสันนิษฐานว่าบรรพบุรุษของชาวนุงได้เลือกชื่อสกุล (แซ่) ของหนงจื่อเกามาเป็นชื่อกลุ่มหรือชื่อชนชาติ (Edmondson and Solnit 1988, 5) อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อโต้แย้งในเชิงภาษาศาสตร์ว่าชื่อกลุ่มของนุงมาจากคำในภาษานุง ซึ่งหมายถึงคนท้องถิ่นดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ตามชายน้ำ (Kaup 2000, 40) และจากการวิเคราะห์ทางภาษาศาสตร์มีข้อเสนอว่านุงอาจมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ภายหลังคริสต์ศตวรรษที่ 11 อันเป็นช่วงเวลาอ้างอิงจากบันทึกเกี่ยวกับหนงจื่อเกา (He 1991, 83 อ้างใน Kaup 2000, 40)

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยระดับปริญญาเอกของผู้เขียน (ดำรงพล อินทร์จันทร์ 2557) ซึ่งพยายามทำความเข้าใจเงื่อนไขหรือบริบททางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อการกำหนดนิยามหรือ

จัดจำแนกความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ หรือการรับรู้ตนเองว่าเป็น “นุง” โดยใช้วิธีการค้นคว้า เอกสารบันทึกประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกับการศึกษาภาคสนามทางมานุษยวิทยา สังคม และวัฒนธรรม ในถิ่นฐานของชาวนุงในจังหวัดเวินชาน มณฑลยูนนาน ซึ่งเป็นที่ตั้งของ ชุมชนชาวนุงกลุ่มย่อยๆ หลากหลายกลุ่มที่ยังคงสืบสานลักษณะทางภาษา สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนประเพณีของกลุ่มไว้ได้เป็นอย่างดี ในบทความนี้ ผู้เขียนจะเชื่อมโยงข้อมูลจากงานวิจัยดังกล่าว โดยเฉพาะในประเด็นความรู้และวิถีปฏิบัติอันหลากหลายเกี่ยวกับหนังสือเก่า ทั้งจากเอกสารจีนโบราณ เรื่องเล่าและตำนานพื้นบ้าน พิธีกรรม ตลอดจนทัศนคติของชาวนุง ในชุมชน เพื่อนำเสนอประเด็นอภิปรายว่าด้วยความสัมพันธ์ของกระบวนการสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และเครื่องมือทางวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจพลวัตทางชาติพันธุ์ของชาวนุงในปัจจุบัน

ทั้งนี้จากการทบทวนกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการดำรงชาติพันธุ์ (ethnicity) พบว่า ได้มีการคลี่คลายจากการอธิบายปรากฏการณ์ทางชาติพันธุ์เฉพาะกรณี มาเป็นแนวคิด ทฤษฎีที่กำหนดกรอบความหมายและกฎเกณฑ์ชาติพันธุ์ จนกระทั่งในปัจจุบันที่ได้เชื่อมโยง มโนทัศน์หรือแนวการศึกษาอย่างหลากหลายมากขึ้น เช่น งานศึกษาของสมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์ ได้ทบทวนงานศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทในมณฑล กวางสีที่ได้รับการจัดจำแนกภายใต้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ชนชาติจ้วง” และชี้ให้เห็นว่า การก่อตัวทางชาติพันธุ์เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องของการสนทนาระหว่าง “ตัวเอง” และ “คนอื่น” อันเป็นผลมาจากการเมืองชาติพันธุ์ที่เน้นแสดง “ความแตกต่าง” และวาทกรรม ของรัฐจีนเกี่ยวกับการก้าวไปสู่ความทันสมัย (Chaisingkananont 2012)

งานศึกษาของสุมิตร ปิติพัฒน์ (2543) ทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่คนไตแดงใน เวียดนามพยายามปกปิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอง และชี้ให้เห็นว่าเป็นผลจาก การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมของเวียดนามที่พยายามลดความสำคัญของ ความหลากหลายและความแตกต่างของบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ลง หรืองานศึกษาของ เสมอชัย พูลสุวรรณ (2552) ซึ่งอธิบายผ่านปรากฏการณ์ทางชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นในบริบท พื้นที่ลุ่มแม่น้ำแดงว่า คำว่า “ไต” นอกจากจะเป็นคำเรียกแทนตัวเองที่หมายถึง “คน” ยัง อาจเป็นเครื่องหมายของการสร้างพรมแดนทางชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่ม หรือเพื่อแสดงถึง

ความเป็นพวกเดียวกันระหว่างกลุ่มย่อยที่พูดภาษาสื่อความกันรู้เรื่อง และยังเป็นเครื่องแสดงสถานภาพทางสังคมในอีกระดับหนึ่งด้วย ส่วนในแง่ของการปฏิบัติทางวัฒนธรรม ก็มีงานศึกษา อย่างเช่น ประสิทธิ์ ลีปรีชา (Leepreecha 2004) ซึ่งเสนอว่า อัตลักษณ์มั่งถูกสร้างผ่านตำนาน เพลง พิธีกรรม และภาษา ที่ถูกผลิตซ้ำรุ่นต่อรุ่นท่ามกลางการมีความสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เป็นต้น

ในการนำเสนอเนื้อหาของบทความ ผู้เขียนจะเริ่มจากสังเขปประเด็นความเชื่อมโยงระหว่างเรื่องราวของหงจ้อเกากับความเป็นมาของชาวนุงตามบันทึกประวัติศาสตร์ของจีน หลังจากนั้นจะแสดงให้เห็นความหลากหลายของเรื่องเล่าและตำนานพื้นบ้านเกี่ยวกับหงจ้อเกา ซึ่งมีบทบาทในการสร้างสำนึกเชิงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ร่วมกันของชาวนุง และจะนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพลวัตของพิธีกรรมร่วมสมัยที่สะท้อนให้เห็นถึงการหลอมรวมความรับรู้เกี่ยวกับหงจ้อเกามาเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมในการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวนุง ก่อนที่จะสรุปประเด็นอภิปรายในที่สุดท้ายของบทความ

หงจ้อเกาและความเป็นมาของชาวนุงในเอกสารจีน

งานศึกษาก่อนหน้านี้ที่นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับชาวนุง (He 1998 (2541); สุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสุวรรณ 2543) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของชาวนุงจากบันทึกประวัติศาสตร์ของจีนระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 8-10 ซึ่งอาจสรุปประเด็นพอสังเขปได้ว่า นุงเป็นสมาชิกเผ่าหนึ่งของพวก “เหล่า” หรือ “เหลียว” (Liao) ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นส่วนหนึ่งของไป่เย่ที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน คนกลุ่มนี้มีระบอบปกครองแบบศักดินา ในปลายศตวรรษที่ 8 หัวหน้าของนุงซึ่งมีอิทธิพลมากที่สุดในหมู่พวกเหล่า สามารถควบคุมดินแดนทางตะวันออกเฉียงใต้ของยูนนานไปถึงทางตะวันตกของกวางสี และบางส่วนทางตอนเหนือของเวียดนาม จนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 9 เมื่อราชวงศ์ซ่งเหนือ (ค.ศ. 960-1127) ขึ้นมามีอำนาจในจีนตอนบน จึงได้ผนวกดินแดนของชาวเหล่าที่มีนุงเป็นหัวหน้าเข้ามาอยู่ภายใต้ปกครอง

จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 11 ได้ปรากฏชื่อ “หงจ้อเกา” ในฐานะวีรบุรุษคนสำคัญของชาวนุง ที่เป็นผู้นำก่อกบฏราชสำนักซ่ง (ราว ค.ศ. 1048) ในเขตเมืองกว่างหนานโจว

(อำเภอกว้างหนาน ในจังหวัดเหวินซาน) โดยใช้กำลังทหารรวบรวมดินแดนเดิมของพวกเขาเหล่าเข้ามาอยู่ในอาณัติ แล้วตั้งเป็นรัฐอิสระชื่อว่า “หนานเทียนกั๋ว” (南天国 / *Nan Tian Guo*) ที่แปลว่า “รัฐสวรรค์ทางใต้” (State of South Heaven) ใน ค.ศ. 1049 และสถาปนาตนเองขึ้นเป็นกษัตริย์เรียกว่า “องไถ่” (ฮ่งเต้) หลังจากที่ได้ออกกบฏและตั้งรัฐขึ้นแล้ว บันทึกบางฉบับกล่าวว่า หงจื้อเกาไม่ยอมสวามิภักดิ์ต่อราชวงศ์หลี่ของเวียดนามแต่พยายามส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีทางการค้าและบรรณาการไปขอสวามิภักดิ์ราชสำนักจีนหลายครั้ง แต่ได้รับการปฏิเสธ และราชสำนักจีนได้ส่งกองทัพมาปราบปรามจนพวกของหงจื้อเกาพ่ายแพ้ ต้องถอยร่นลงมาตั้งหลักอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของยูนนาน โดยเฉพาะแถบกว้างหนาน จินผิง หยวนเจียง หงเหอ และลู่ชาน และได้เป็นกลุ่มอิทธิพลอยู่ในท้องถิ่นแถบนั้นต่อมาอีกเป็นเวลานาน โดยชาวนุงบางกลุ่มได้อพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในเขตเวียดนามเหนือเป็นจำนวนมาก

นักวิชาการจีนวิเคราะห์สาเหตุแห่งการลุกขึ้นก่อการของหงจื้อเกาในฐานะชาวจ้วงกลุ่มหนึ่งในทางสีว่าเป็นการต่อต้านความโหดร้ายของชนชั้นปกครองในราชสำนักซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชนชั้นล่าง และต่อมายังก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่ชนชาติส่วนน้อยของจีน ทำให้ชาวจ้วงและชาวฮั่นหลอมรวมด้วยการแต่งงานกันอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ การที่ชาวจ้วงในปัจจุบันรู้สึกว่าเป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ล้ำหลังกว่าประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นชาวจีนมากนัก น่าจะเป็นผลจากกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่รวมถึงการลุกขึ้นก่อการของหงจื้อเกาในระดับหนึ่ง (อุษา โลหะจรรุญ 2552)

จะเห็นว่า แม้เอกสารประวัติศาสตร์ของจีนจะนำเสนอเรื่องราวของหงจื้อเกาในฐานะกบฏ หากในมุมมองและบริบทของท้องถิ่นชุมชนชาวจ้วงแล้ว กลับปรากฏภาพลักษณ์ความคิด และการตีความที่แตกต่างออกไป โดยเฉพาะสำหรับหมู่บ้านชาวนุงในปัจจุบันนั้น จากการวิจัยภาคสนามของผู้เขียนพบว่า ชาวนุงถือว่าหงจื้อเกาเป็นวีรบุรุษคนสำคัญในประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการอ้างอิงเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและวีรกรรมของหงจื้อเกาในรูปประวัติศาสตร์บอกเล่า ทั้งเรื่องเล่าและตำนานพื้นบ้านตลอดจนการประกอบสร้างพิธีกรรมบูชาหงจื้อเกาที่กลายเป็นประเพณีสำคัญของท้องถิ่นดังจะได้นำเสนอข้อมูลในส่วนต่อไป

หนองจ้อกาในเรื่องเล่าและตำนาน: ประวัติศาสตร์และสำนักชาติพันธุ์ของชาวนุง

ตำนานพื้นบ้านและเรื่องเล่าเกี่ยวกับหนองจ้อกาที่บอกเล่าสืบทอดกันมามีหลากหลายสำนวน แต่ละแห่งอาจแตกต่างกัน บางเรื่องอาจมีรายละเอียดที่สอดคล้องต้องกันตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ บางเรื่องได้แสดงให้เห็นลักษณะพิเศษของหนองจ้อกา บางเรื่องเป็นตำนานพื้นบ้านที่บอกเล่าความเป็นมาของสถานที่ที่อ้างอิงกับเรื่องราวการก่อกบฏของหนองจ้อกา หรือการถอยหนีจากการปราบปรามของแม่ทัพราชสำนักจีน รวมทั้งบอกเล่าสถานที่หลบซ่อน สมรภูมิมรบ หรือเส้นทางยุทธศาสตร์ ตลอดจนตำนานเกี่ยวกับบรรพชนของชาวนุงในหลายพื้นที่ ซึ่งโยงใยเป็นเครือข่ายหลากหลายของหนองจ้อกาหรือกองทหารของเขา

ชาวนุงในท้องถิ่นได้ให้คุณค่ากับหนองจ้อกาในฐานะเป็นการแบ่งปันลักษณะทางวัฒนธรรมร่วมกัน หรืออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมร่วม ดังปรากฏเรื่องเล่าท้องถิ่นที่อ้างอิงระหว่างชุมชนของตนเองกับหนองจ้อกา ในทำนองเดียวกับที่คนไตในรัฐฉานทางตอนเหนือมีปฏิบัติการทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างสำนักทางชาติพันธุ์ร่วมกันผ่านตำนานเจ้านางมอนหล้า (เสมอชัย พูลสุวรรณ 2552) อย่างไรก็ตาม กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงนำไปสู่การประกอบสร้างประวัติศาสตร์และสำนักชาติพันธุ์ร่วม แต่ในบางกรณียังอาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของบริบทเฉพาะ ซึ่งนำไปสู่การกำหนดพรมแดนระหว่างชุมชนหรือกลุ่มย่อยภายในกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ ได้เช่นกัน ดังจะได้อภิปรายข้อมูลในส่วนต่อไป

หนองจ้อกา: บรรพบุรุษและประวัติศาสตร์การต่อสู้ของชาวนุง

ตัวตนของหนองจ้อกาในความรับรู้ของชาวนุงก่อรูปผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับกำเนิดของหนองจ้อกา ที่มีลักษณะเป็นเรื่องเล่าเหนือจริง โดยแสดงถึงชาติกำเนิดที่ผิดแผกไปจากมนุษย์ปกติ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เหนือคนธรรมดาทั่วไป และมักมีเหตุการณ์ที่ทำให้กลายเป็นฝ่ายตรงข้ามกับผู้ปกครองชาวจีน เช่น ชาวนุงหมู่บ้านอาเคอ อำเภอกว่างหนาน จังหวัดเหวินชาน เล่าว่า เดิมหนองจ้อกาเป็นเทพเจ้าอยู่บนฟ้า แต่ทำผิด สวรรค์จึงลงโทษให้ลงจากฟ้ามาเป็นสุนัขรับใช้ในวังเจ้าเมืองอยู่เป็นเวลานาน ก่อนที่จะมีเหตุการณ์ปาฏิหาริย์ทำให้

ไปอยู่ในครรภ์ของลูกสาวเจ้าเมือง หรืออีกโครงเรื่องหนึ่งซึ่งคล้ายคลึงกับเรื่องเล่าจากตำบลเจ็ทู้ อำเภอกว่างหนาน จังหวัดเหวินซาน (สุมิตร ปิติพัฒน์ และเสมอชัย พูลสุวรรณ 2543) บอกเล่าถึงระยะเวลาและอุปสรรคในการให้กำเนิดหนงจื้อเกา ซึ่งมีอิทธิฤทธิ์พิเศษต่างจากคนปกติ แต่ด้วยอุปสรรคก่อนการให้กำเนิด จึงทำให้มีบุญบารมีไม่เพียงพอ เช่น ไม่ถึงขั้นจะได้เป็นเทวดา หรือมีฤทธิ์เดชไม่พอที่จะสู้กับกษัตริย์ของจีนได้

นอกจากเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเป็นมาของหนงจื้อเกา ซึ่งมีองค์ประกอบของโครงเรื่องที่สะท้อนให้เห็นการต่อต้านผู้มีอำนาจปกครองแล้ว ในถิ่นฐานของชาวนุงที่ผู้เขียนได้ทำการวิจัยภาคสนาม ยังมีการเชื่อมโยงเหตุการณ์จากเอกสารประวัติศาสตร์จีนโบราณ โดยประกอบสร้างเป็นความทรงจำร่วมและก่อรูปเป็นประสบการณ์ร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถจับต้องได้ ผ่านตำนานเกี่ยวกับการสู้รบของหนงจื้อเกาตามสถานที่ต่างๆ ดังปรากฏในคำบอกเล่าของชาวนุงในพื้นที่ และคำให้สัมภาษณ์ของศาสตราจารย์หวังหมิงฝูและหนงตี่งเฉียน นักวิชาการจ้วงศึกษาประจำจังหวัดเหวินซาน ในช่วง พ.ศ. 2553 ซึ่งสามารถสรุปข้อมูลความเชื่อมโยงระหว่างสถานที่ เหตุการณ์ และตำนานเกี่ยวกับหนงจื้อเกาในความรู้ของชาวนุงได้ดังนี้

เมืองเป่าเย่กวานและลิวหลางเฉิง เป็นด่านที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ เพราะเป็นแนวป้องกันการเดินทัพจากกวาสีและกวางตุ้งเข้าเมืองกว่างหนาน ตามตำนานเชื่อว่าหนงจื้อเกาได้ตั้งด่านที่เป่าเย่กวาน เพื่อรับมือกับกองทัพจากราชสำนักซึ่งมาตั้งฐานทหารอยู่ที่ลิวหลางเฉิง แม้ว่าหนงจื้อเกาจะพ่ายแพ้ในที่สุดและถอยร่นไปทางอาณาจักรต้าหลี่ แต่ชื่อเมืองทั้งสองก็ยังคงอยู่เป็นที่ระลึกถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในช่วงนั้น

ภูเขาไม้เต้าซาน ตั้งอยู่ด้านหลังของหมู่บ้านอาเคอ เป็นภูเขาที่มีเส้นตรงคล้ายรอยสายธนู โดยเชื่อกันว่าเป็นรอยธนูที่ทำจากขนหางแรดซึ่งหนงจื้อเกาเชื่อว่าเป็นของวิเศษ ตามตำนานที่บอกเล่าเหตุการณ์ในช่วงก่อนที่หนงจื้อเกาจะเข้ามาปกครองเมืองกว่างหนาน และใช้ภูเขาไม้เต้าซานเป็นที่ตั้งของกองทัพและตั้งฐานเพื่อรับเชิงเขาแถบนั้นให้เป็นที่ราบสำหรับสร้างวัง หนงตี่งเฉียนเล่าว่า เนื่องจากเมืองกว่างหนานเป็นถิ่นฐานของทั้งชาวนุงและชาวฮั่น แต่ชาวฮั่นไม่ยอมอยู่ภายใต้อำนาจของเจ้าเมืองตระกูลหนง จึงไปปรึกษาหมอ

อันเป็นที่มาของเรื่องเล่าเกี่ยวกับคำทำนายของหมอดูที่ว่าตระกูลหงงแม่สู้รบเก่งแต่กลับไม่มีปัญญา ทำให้ตระกูลหงงมีอำนาจครองเมืองกว้างหนานได้เพียงไม่นาน

ภูเขาหวังจ้อซาน บริเวณหมู่บ้านอาเคอ เป็นที่ตั้งของถ้ำที่มีเรื่องเล่าว่าหงงจ้อเกา เคยมาหลบซ่อนจากการติดตามของกองทัพราชสำนักชง ภายหลังแม่ทัพใช้อุบายจนสามารถ ตีรุกเข้ามาถึงถ้ำได้ แต่พ่อของหงงจ้อเกาช่วยวางแผนจนหงงจ้อเกาสามารถหลบหนีไปได้ ปัจจุบันยังคงมีศาลเช่นไหว้หงงจ้อเกาอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ที่บริเวณเชิงเขาแห่งนี้ ซึ่งหงงตั้งเขียน เล่าว่าแต่เดิมเป็นศาลที่สร้างด้วยหิน ปัจจุบันได้รับการบูรณะก่อสร้างใหม่เป็นศาลแบบ ก่ออิฐฉาบปูน

จ้านเปา หรือป้อมสงคราม ที่ตำบลนาสา อำเภอกว้างหนาน ตั้งอยู่บนภูเขาคักดีลือถี้ ที่ประชาชนเรียกกันว่า “โบเจ้อ” และมีความเชื่อสืบต่อกันมาว่าเคยเป็นที่ตั้งฐานกำลังของ หงงจ้อเกา ซึ่งมีทั้งบ้านเรือน บ่อน้ำ และหลุมหลบภัยระหว่างคุมเชิงเฝ้าดูกองทัพราชวงศ์ชง ในปัจจุบันชาวบ้านบริเวณนั้นยังคงทำพิธีกรรมเช่นไหว้หงงจ้อเกาด้วยการฆ่าวัวและแพะ ในทุกๆ ปี

ถ้ำลี้วหลาง ผังตะวันออกของแม่น้ำซีหยาง บ้านลี้วหลาง ตำบลหนานาเจิ้น อำเภอ กว้างหนาน ข้อมูลจากงานศึกษาของหวังหมิงฝู (Wang 2008) บันทึกไว้ว่า หงงจ้อเกา ได้มาตั้งฐานกำลังอยู่บนยอดเขาตรงกันข้ามกับถ้ำลี้วหลางซึ่งเป็นที่ตั้งของกองทัพจาก ราชสำนัก ตำนานตามคำบอกเล่าของผู้สูงอายุในท้องถิ่นเล่าถึงการยิงธนูวิเศษของ หงงจ้อเกาในแต่ละครั้ง ที่จะต้องแขวนเนื้อแห้งชิ้นหนึ่งไว้ที่ฐานของตน หากยิงไปแล้วไม่โดน กองทหารในถ้ำลี้วหลาง ลูกธนูจะกลับมาปักที่เนื้อแห้งในฝั่งของตนเองแทน หากไม่แขวน เนื้อแห้งไว้ลูกธนูวิเศษจะเป็นอันตรายต่อกองทหารของตนได้ (Wang 2008, 195) เมื่อ ทำการสำรวจยังพบร่องรอยของหลุมหลบภัยที่ฝ่ายหงงจ้อเกาส่งขึ้นบนภูเขาดังกล่าวด้วย (Wang 2008, 18-19)

บ่อน้ำรอยเท้าม้าเคอเหยียน บริเวณริมเส้นทางไปหมู่บ้านนาฟู ตำบลอาเคอ อำเภอกว้างหนาน มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า ในช่วงที่กองกำลังของหงงจ้อเกาถอยหนี กองทัพชงมาถึงซานเมืองกว้างหนาน พอดีเป็นช่วงเดือนหกที่ประสพภัยแล้ง แม่น้ำแห้ง

กองกำลังประสบความยากลำบากเพราะขาดน้ำอยู่เป็นเวลานาน จนกระทั่งวันหนึ่งเมื่อ หนองจื่อเกาจึงมีชาวมารวมถึงบริเวณซึ่งเป็นบ่อน้ำในปัจจุบัน มีเคอเหยียนของหนองจื่อเกา ใช้ทำหน้าที่บดพื้นอย่างกะทันหัน เมื่อขุดพื้นดินไปเรื่อยๆ จึงพบแหล่งน้ำใส หนองจื่อเกา ก็ให้ทหารขุดต่อจนกลายเป็นบ่อน้ำ ทำให้กองทัพพื้นกำลังขึ้นมา จนสามารถเคลื่อนกำลัง ต่อไปได้ ในเวลาต่อมาชาวบ้านจึงได้บูรณะบ่อน้ำแห่งนั้นและตั้งชื่อเพื่อรำลึกถึงหนองจื่อเกา

หนองจื่อเกา: ตำนานและโลกศักดิ์สิทธิ์เฉพาะท้องถิ่น

จากข้อมูลที่ได้นำเสนอในส่วนก่อนหน้า จะเห็นว่าเรื่องเล่าและตำนานเกี่ยวกับ หนองจื่อเกาที่ก่อรูปเป็นประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของชาวนงในจีน มีลักษณะผสมผสานระหว่าง โครงสร้างแบบปรัมปรานิยมที่เน้นมิติเหนือธรรมชาติและการต่อต้านอำนาจปกครอง กับ การประกอบสร้างความจริงผ่านการอ้างอิงกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมของพื้นที่จังหวัดเหวินชาน แต่ในขณะเดียวกัน ในส่วนนี้ผู้เขียนจะได้แสดงให้เห็น มิติที่หลากหลายของประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ในระดับท้องถิ่น โดยจะได้ยกตัวอย่างการ ปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับเรื่องเล่าเกี่ยวกับพลังศักดิ์สิทธิ์ของหนองจื่อเกา จากกรณีเปรียบเทียบ หมู่บ้านชาวนง 2 หมู่บ้านในอำเภอกว๋างหนาน จังหวัดเหวินชาน ที่มีความเชื่อและพิธีกรรม เฉพาะชุมชนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอ้างอิงกับสถานที่ในตำนานที่เกี่ยวข้องกับ หนองจื่อเกา

หมู่บ้านอวยัง เป็นหมู่บ้านที่มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า เคยเป็นที่อยู่อาศัยของแม่ของหนองจื่อเกา และเป็นที่ตั้งของ “ถ้ำอาหนง” ซึ่งชาวบ้านเล่าว่าเคยเป็นที่หลบซ่อนตัวของ แม่และหนองจื่อเกาจากกองทัพราชสำนักชง นอกจากนี้ในบริเวณหมู่บ้านยังมีร่องรอยของ จวนเจ้าเมืองที่เป็นหลักฐานว่าบริเวณดังกล่าวเคยเป็นศูนย์กลางการปกครองของเจ้าเมือง ตระกูลหนงมาก่อน

ปัจจุบันชาวนงหมู่บ้านอวยังมีความเชื่อในการเซ่นไหว้บูชาศาลหนองจื่อเกาที่ตั้งอยู่ บริเวณเชิงเขาด้านหลังของหมู่บ้าน โดยเชื่อกันว่าเจ้าเมืองตระกูลหนงในอดีตเป็นผู้สร้าง ศาลดังกล่าวเพื่อบูชาหนองจื่อเกาที่สำแดงอิทธิฤทธิ์ปกป้องหมู่บ้านให้ปลอดภัยจากการ รุกรานของกองทัพจากกว๋างสี ชาวบ้านอวยังในปัจจุบันเล่าว่าในอดีตศาลดังกล่าวมีขนาด

ไม่ใหญ่โตมากนัก ภายในศาลมีรูปหล่อของหนงจ้อเกา โดยครอบครัวของหนงชื่อผู้ซึ่งเชื่อกันว่าสืบเชื้อสายมาจากหนงจ้อเกา ได้ว่าจ้างให้คนไปจุดธูปบูชาที่ศาลทุกเช้า-เย็น โดยมอบค่าตอบแทนเป็นข้าว 50 ชั่ง (1 ชั่งเท่ากับ 25 กิโลกรัม) เป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมา ส่วนชาวบ้านอย่างก็มีความเชื่อว่าการเซ่นไหว้ศาลจะช่วยคุ้มครองจากโรคระบาดหรือภัยพิบัติธรรมชาติ ส่วนใหญ่จะเรียกขานศาลนี้ว่า “ไซเอินสา” ในภาษาจ้วง ซึ่งคำว่า “ไซ” หมายถึงครอบครัวเจ้าเมืองหรือขุนนาง และ “เอินสา” หมายถึงเดือนห้า อันเป็นชื่อที่สะท้อนให้เห็นประเพณีท้องถิ่นที่ชาวบ้านจะฆ่าหมูเพื่อเซ่นไหว้หนงจ้อเกาที่ศาลดังกล่าวในวันไหว้บ๊ะจ่างของทุกปี

เมื่อศาลหนงจ้อเกาถูกทำลายลงในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม (ราว ค.ศ. 1966-1976) ทำให้มีการเชื่อมโยงว่าเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านหลายคนเจ็บป่วย และกลายเป็นช่วงเวลาที่ยากลำบากในหมู่บ้านต่างถิ่นกั้วตักกั้วล จนกระทั่งภายหลังการปฏิวัติวัฒนธรรม ผู้ใหญ่บ้านอายุได้ขอบูรณะซ่อมแซมศาลขึ้นใหม่ด้วยความร่วมมือจากชาวบ้านโดยไม่ต้องใช้งบราชการ เมื่อแรกเริ่มบูรณะได้สร้างศาลใหม่เป็นเรือนกระโจม จนปีต่อมาได้ปรับปรุงเป็นศาลสองชั้น มีหิ้งบูชาหนงจ้อเกาขนาดด้วยหิ้งบูชาแม่ทัพขุนนางในกองกำลัง โดยด้านหนึ่งเขียนว่า “ขุนนางแซ่เถา” อีกป้ายเขียนว่า “ขุนนางแซ่หลี่” แต่ไม่มีข้อมูลแน่ชัดว่าทั้งสองเป็นใคร ภายหลังการก่อสร้างแล้วเสร็จ ผู้หมอ (ผู้นำด้านพิธีกรรมของหมู่บ้าน) ได้มอบหมายให้ชาวบ้าน 12 คนเป็นคณะทำงานรับผิดชอบดูแลศาลดังกล่าว จนกระทั่ง ค.ศ. 1996 เมื่อข้าราชการเกษียณอายุจากกรมรถไฟคุนหมิง กลับบ้านไปเยี่ยมญาติที่กว้างหนาน และเห็นว่าศาลหนงจ้อเกาชำรุด จึงบริจาคเงินบูรณะซ่อมแซมและเปลี่ยนข้อความบนป้ายหน้าศาลใหม่ โดยระบุเพียงว่าเป็น “ศาลหนงจ้อเกา” (農智高庙 / Nong Zhigao Miao)

หมู่บ้านปาเหมย ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอกว้างหนานมากนัก ปัจจุบันเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของอำเภอกว้างหนาน เนื่องจากตั้งอยู่ในหุบเขาที่มีภูมิทัศน์สวยงาม และชาวบ้านยังคงมีวิถีการดำรงชีวิตด้วยการเพาะปลูกข้าว ทุกวันนี้ชาวบ้านได้เปิดบ้านเป็นโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักผ่อน ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นชายวัยกลางคนในหมู่บ้านปาเหมยอ้างถึงคำบอกเล่าของคนรุ่นก่อนๆ ที่เล่าให้ฟังว่า บ้านปาเหมยเคยเป็นที่หลบซ่อนของหนงจ้อเกาภายหลังจากพ่ายแพ้กองทัพซ่งที่อาเคอ และตีฝ่าวงล้อม

โดยครอบครัวแยกกันเดินทางหลบหนี ลูกสาวของหงจื่อเกานำกำลังส่วนหนึ่งมาหลบซ่อนในหมู่บ้านปาเหมย์ ดังนั้น แม้ว่าจะมีความเชื่อว่าบรรพบุรุษของชาวปาเหมย์เป็นคนตระกูลหลี่จากมณฑลกว๋างตุ้ง แต่คนแซ่หงในหมู่บ้านก็เชื่อกันว่าพวกเขาเป็นลูกหลานของหงจื่อเกา

งานศึกษาของหงตั้งเซิง (Nong Dingsheng) อภิปรายว่าเรื่องเล่าของผู้คนในหมู่บ้านปาเหมย์มีความสอดคล้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากบริบทเชิงภูมิศาสตร์ของสงครามสุดท้ายระหว่างหงจื่อเกากับกองทัพซ่งที่สมรภูมิอาเคอ กล่าวคือหมู่บ้านปาเหมย์ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณที่เชื่อกันว่ามีรอยเท้าม้าเคอเหยียนตรงเชิงเขาถ้ำเจ้าแม่กวนอิม ภูมิประเทศรอบถ้ำดังกล่าวเป็นหน้าผาปกคลุมด้วยป่าดงดิบเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมต่อการหลบซ่อนตัว ประกอบกับสายสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในอาเคอและปาเหมย์กับทหารของหงจื่อเกา จึงมีความเป็นไปได้ที่ชาวบ้านในหมู่บ้านปาเหมย์จะให้ที่หลบซ่อนกับกองกำลังของหงจื่อเกา

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานว่า ชาวบ้านปาเหมย์ได้ทำพิธีเซ่นไหว้บริเวณที่เชื่อว่าเป็นรอยเท้าม้าเคอเหยียนมาตั้งแต่ช่วงก่อน ค.ศ. 1949 อีกทั้งชาวบ้านปาเหมย์ในปัจจุบันยังคงทำพิธีเซ่นไหว้หงจื่อเกาที่ภูเขาเหยียนเป่าซานในวันที่ 4-6 ของเดือนห้าตามปฏิทินจันทรคติ ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับพิธีเซ่นไหว้หงจื่อเกาในหมู่บ้านอย่าง การที่ชนชั้นปกครองในหมู่บ้านปาเหมย์ยอมรับให้คนตระกูลหงเข้าร่วมพิธีเซ่นไหว้ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าคนตระกูลหงมีความสัมพันธ์กับชนชั้นปกครองของหมู่บ้านมาแต่อดีตผ่านสถานะที่เชื่อมโยงจากตำนานว่าเป็นเครือญาติลูกหลานของหงจื่อเกานั้นเอง

หงจื่อเกาในพิธีกรรม: เครื่องมือทางวัฒนธรรมของชาวนุง

นอกจากพิธีเซ่นไหว้ศาลหงจื่อเกาในสองหมู่บ้านที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อที่แล้ว จากการสำรวจโดยศาสตราจารย์หวังหมิงผู้ในช่วง พ.ศ. 2544-2545 ซึ่งได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมเซ่นไหว้ของบรรดาชาวจังหวัดจี้ในช่วงเดือนหกหรือเดือนเจ็ดตามปฏิทินจันทรคติของทุกปี พบว่าหมู่บ้านชาวนุงในทุกอำเภอของเหวินซานจะจัดงานเซ่นไหว้ “เทพเจ้า”

ซึ่งชาวบ้านเรียกขานด้วยชื่อต่างๆ กัน เช่น “ฮ่งเต้” “ฮ่งฟ้า” “เหวินเต๋อฮ่งเต้” “ฟ้า” “ฮ่งติง” “หนงจ้อเกา” “หยางลิวหลาง” หรือ “หยางซีหลาง” เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน ที่ทำการสำรวจจะประกอบพิธีเซ่นไหว้ในวันต่างๆ ของเดือนหก ซึ่งเรียกว่า “จิ้นโซ” หมายถึงเทศกาลเดือนหกในภาษาฮั่น และมี 5 หมู่บ้านที่ประกอบพิธีเซ่นไหว้ในวันที่ 1 เดือนเจ็ด เรียกว่า “จิงจี้” หรือเทศกาลเดือนเจ็ดในภาษาฮั่น

ระยะเวลาของเทศกาลดังกล่าวจะครอบคลุมวันที่ประกอบพิธีเซ่นไหว้กับวันก่อนและหลังวันเซ่นไหว้อีกหนึ่งวัน โดยในช่วงสามวันนี้ถือเป็นวันหยุดของหมู่บ้าน จากการร่วมสังเกตการณ์พิธีเซ่นไหว้ของหมู่บ้านกุ้ยหม่า อำเภอหวางหนาน จังหวัดเหวินซาน เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2553 ผู้เขียนพบว่าผู้เข้าร่วมพิธีจะจำกัดเฉพาะเพศชายเท่านั้น การเซ่นไหว้ระดับหมู่บ้านซึ่งจัดขึ้นในช่วงสายของวันประกอบพิธี นำโดยตัวแทนซึ่งประกอบด้วยคณะกรรมการของหมู่บ้าน 4 คน และมีผู้หอมเป็นผู้ประกอบพิธี โดยตัวแทนทั้งสี่คนจะผลัดกันมาเซ่นไหว้ในแต่ละทิศ ใช้เวลาทำพิธีประมาณ 1-2 ชั่วโมง หลังจากเซ่นไหว้แล้ว จะแบ่งเครื่องเซ่นไหว้ให้ทุกคนครัวเรือนในหมู่บ้านโดยเฉลี่ยเท่าๆ กัน หลังจากนั้นแต่ละครัวเรือนจะนำเครื่องเซ่นไหว้นั้นมาปรุงเพื่อประกอบพิธีเซ่นไหว้ระดับครัวเรือนอีกครั้งหนึ่ง ก่อนจะรับประทานอาหารร่วมกัน จึงเป็นอันสิ้นสุดพิธีในวันนั้น

นอกจากพิธีเซ่นไหว้ระดับหมู่บ้านและระดับครัวเรือนแล้ว บางหมู่บ้านอาจจัดงานรื่นเริงเป็นการเฉลิมฉลองด้วย เช่น ที่หมู่บ้านกุ้ยหม่ามีการจัดงานรื่นเริงที่ลานหน้าหอผู้สูงอายุกลางหมู่บ้านในช่วงบ่ายของวันสุดท้ายของเทศกาล มีการแสดงพื้นบ้านของคณะดนตรีประจำหมู่บ้าน ผู้หญิงจะสวมใส่เครื่องแต่งกายด้วยชุดพื้นเมืองงดงามครบครันระหว่างดนตรีบรรเลง ทั้งผู้หญิงและผู้ชายจะสลับกันร้องเพลงโต้ตอบกัน นอกจากนี้ยังมีการแสดงละครพื้นบ้าน ระบายประกอบเพลง การละเล่นระหว่างผู้ชายกับผู้หญิง เป็นต้น กิจกรรมรื่นเริงดังกล่าวจะดำเนินไปจนกระทั่งก่อนเวลาค่ำจึงสิ้นสุดลง

ทั้งนี้ศาสตราจารย์หวังหมิงผู้ได้ตั้งข้อสังเกตว่า แม้ชาวนุงในแต่ละหมู่บ้านจะให้คำอธิบายเกี่ยวกับพิธีกรรมดังกล่าวว่าเป็นการเซ่นไหว้เทพเจ้าที่มีชื่อเรียกต่างๆ กัน แต่เมื่อพิจารณาแบบแผนของพิธีกรรมเซ่นไหว้ทั้งหมด จะพบว่าเป็นพิธีเซ่นไหว้ที่เชื่อมโยงกับตำนานหนงจ้อเกาโดยตรง ดังจะเห็นได้จากสัญลักษณ์ที่ปรากฏในองค์ประกอบหลักในการ

ประกอบพิธีเช่นไหว้ เราอาจทำความเข้าใจประเด็นความหลากหลายของการรับรู้เกี่ยวกับหนังสือเกาในพิธีดังกล่าว ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทของสังคมจีน ดังจะได้อภิปรายดังต่อไปนี้

สัญลักษณ์ในพิธีเช่นไหว้หนังสือเกา

จากการสำรวจของศาสตราจารย์หวังหมิงฝู พบว่าองค์ประกอบหลักในพิธีเช่นไหว้ของแต่ละหมู่บ้าน ได้แก่ สถานที่และเครื่องเช่นไหว้ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ตลอดจนข้อห้ามบางประการ ล้วนมีนัยเชิงสัญลักษณ์ที่สื่อถึงการสู้รบของหนังสือเกา กล่าวคือ ในแง่สถานที่ หากเป็นพิธีเช่นไหว้ระดับหมู่บ้าน ถ้าไม่จัดขึ้นบริเวณริมแม่น้ำด้านหน้าหมู่บ้าน ก็มักจัดขึ้นบริเวณพงป่าซึ่งเป็นเหมือนแนวกำบังรอบหมู่บ้าน อันเป็นการเชื่อมโยงกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวการต่อสู้ของหนังสือเกา หากเป็นพิธีเช่นไหว้ระดับครัวเรือน ก็จะจัดโต๊ะเช่นไหว้ไว้ที่ “เตียงจ๋าน” หรือบริเวณเฉลียงของเรือนยกพื้น หรือในกรณีบ้านในปัจจุบันที่ไม่มีการยกพื้น ก็จะต้องตั้งเครื่องเช่นไหว้ไว้ที่เฉลียงหรือลานของบ้าน สะท้อนถึงวิถีชีวิตของกองทหารภายใต้การนำของหนังสือเกา ซึ่งต้องทานอาหารบนเฉลียงเพื่อความสะดวกในการเข้า-ออกจากพื้นที่และคอยเฝ้าระวังข้าศึกไปพร้อมๆ กัน

ในส่วนของ เครื่องเช่นไหว้ ทั้งในการเช่นไหว้ระดับหมู่บ้านและระดับครัวเรือน จะประกอบด้วยเนื้อดิบ เลือดวัวหรือไก่ ข้าวเหนียวย้อมสี หนุ่ยหอม “จิ้นไซ” ที่ใช้ย้อมข้าวเหนียว เหล้า ขิงสด พริกสด เกลือ โดยบางแห่งจะวางมิดที่ลับแล้วพร้อมกับเชียงไว้บนโต๊ะที่วางเครื่องเช่นไหว้ด้วย ผู้อาวุโสในหมู่บ้านชาวนุงเล่าว่า สาเหตุที่ใช้เนื้อดิบเป็นเครื่องเช่นไหว้เนื่องจากเชื่อกันว่าหนังสือเกาและกองกำลังของเขาต้องเตรียมพร้อมในการรบกับกองทัพซ่ง ไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับการปรุงอาหารสุก และเมื่อต้องทานเนื้อดิบจึงจำเป็นต้องใช้เครื่องปรุงต่างๆ ประกอบอาหารเพื่อให้สามารถทานอาหารดิบได้

ส่วนข้าวเหนียวที่ย้อมสีจากหนุ่ยหอมนั้นเป็นอาหารท้องถิ่น และมีความเชื่อกันว่า ในสมัยหนังสือเกามีเพียงชาวจ้วงเท่านั้นที่สามารถทำข้าวเหนียวย้อมสีม่วงได้ ทำให้กองกำลังของหนังสือเกามั่นใจได้ว่าอาหารปลอดภัยเพราะเป็นของพวกเขาเดียวกัน ส่วนชาวนุงที่อำเภอ

หม่ากวนซึ่งใช้ข้าวเหนียวย้อมสีแดงเป็นเครื่องเช่นไห้ว ให้คำอธิบายที่แตกต่างออกไปว่าเป็นการจำลองสีของข้าวในเหตุการณ์ช่วงที่กองกำลังของหนงจ้อเกาถูกปิดล้อมภายในพื้นที่ที่ไม่มีแหล่งน้ำ จนต้องจำใจฆ่าม้าศึกและใช้เลือดม้าหุงข้าว หรือคำอธิบายอีกสำนวนหนึ่งกล่าวว่า ชาวบ้านหลอกทหารของราชสำนักช่งที่ปิดล้อมหนงจ้อเกาว่าข้าวเหนียวย้อมสีเป็นข้าวมีพิษที่ตั้งใจนำไปวางยาเพื่อสังหารกองกำลังของหนงจ้อเกา จนสามารถผ่านด่านไปช่วยฝ่ายหนงจ้อเกาได้

ในแง่ของ *ข้อห้าม* ในพิธีเช่นไห้ว นอกจากข้อห้ามสำหรับพิธีกรรมโดยทั่วไป เช่น ห้ามผู้หญิงกับเด็กเข้าร่วม ห้ามชนเผ่าอื่นเข้าร่วม ห้ามพูดภาษาอื่น ฯลฯ ศาสตราจารย์หวังหมิงผู้ระบุว่ายังมีข้อห้ามเฉพาะที่สะท้อนความเชื่อมโยงกับการเคลื่อนไหวสู้รบของกองกำลังหนงจ้อเกา กล่าวคือต้องรักษาความลับ ห้ามพูดถึงการเคลื่อนไหวของกองกำลัง ห้ามยกหาบแบกพืชสีเขียวเข้าหมู่บ้านเพราะจะทำให้ฝ่ายตรงข้ามรู้ว่ามียกกำลังของหนงจ้อเกามาพักอาศัยอยู่ และที่สำคัญคือห้ามพกมิดเข้าออกหมู่บ้าน ตามแนวปฏิบัติในอดีตที่ห้ามทหารกองทัพอื่นพกมิดเข้าหมู่บ้าน และเป็นการป้องกันทหารกองทัพอื่นปลอมตัวเข้าหมู่บ้านไปพร้อมๆ กัน

พิธีเช่นไห้วในฐานะเครื่องมือทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมนุงไบ

พิธีเช่นไห้วหนงจ้อเกาของหมู่บ้านกู่หม่าในจังหวัดเหวินซาน เป็นตัวอย่างของกระบวนการเชิงพิธีกรรมในบริบทสังคมนุงไบร่วมสมัย ซึ่งนอกจากจะมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวแทนในการประกอบพิธีกรรมแล้ว งบประมาณในการจัดงานแต่ละปียังได้มาจากการระดมเงินของสมาชิกในแต่ละคุ้มของหมู่บ้าน เช่น ใน พ.ศ. 2546 ชาวบ้านออมนเงินซื้อวัวราคา 980 หยวน ต่อมาใน พ.ศ. 2553 เมื่อราคาวัวเพิ่มเป็น 1,800 หยวน แต่ละครัวเรือนก็ให้ความร่วมมือในการระดมทุนเพื่อให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชากรเช่นนี้ต้องผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขของอำนาจปกครองในแต่ละยุคสมัย ซึ่งเป็นหนึ่งในที่มาของการเชื่อมโยงพิธีเช่นไห้วกับชื่อนบุคคลที่แตกต่างกันไปในหมู่บ้านต่างๆ

นิทานพื้นบ้านอำเภอหมากวางได้แสดงให้เห็นวิธีการที่ชาวบ้านพยายามหลีกเลี่ยงการถูกริบพรามจากราชสำนัก ชาวบ้านกล่าวว่า การเซ่นไหว้หนึ่งจ้อเกาจะรู้ไปถึงฝ่ายราชสำนักแล้วจะส่งคนมาปราบปราม จึงใช้ชื่อแม่ทัพสมัยราชวงศ์ซ่งมาเป็นชื่อเทศกาลว่า “หยางลิวหลาง” “หยางซีหลาง” ซึ่งมีความหมายพ้องกับชื่อเทศกาลเดือนหกและเดือนเจ็ด หรือในอีกกรณีหนึ่งซึ่งเสียงเฉิงกง ผู้หมอบคนหนึ่งของหมู่บ้านกู่หย่า ได้ให้สัมภาษณ์ผู้เขียนเมื่อ พ.ศ. 2553 ว่าทุกวันที่ 30 เดือนหก ชาวบ้านจะเซ่นไหว้หยางซีหลางเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ที่หยางซีหลางมาปราบปรามจนได้รับชัยชนะเหนือกองกำลังของหนึ่งจ้อเกา แต่หยางซีหลางเห็นว่าชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ชายแดนมีชีวิตที่ยากลำบาก จึงฆ่าตัวตายเอาเลือดกลับไปถวายต่อราชสำนักราชวงศ์ซ่ง แล้วบอกว่าได้สังหารชาวบ้านหมดแล้ว ดังนั้นชาวบ้านจึงสำนึกถึงบุญคุณ และเป็นที่มาของการเซ่นไหว้หยางซีหลางสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ทุกวันนี้เมื่อสอบถามชาวนางหลายคนในหมู่บ้านบางแห่งว่า บุคคลหรือเทพเจ้าที่พวกเขาเซ่นไหว้คือใคร คำตอบที่ได้จึงเป็น “หยางลิวหลาง” หรือ “หยางซีหลาง” ไม่ใช่หนึ่งจ้อเกา หรือบางแห่งชาวนางในหมู่บ้านก็ถือปฏิบัติจัดพิธีเซ่นไหว้สองวันเป็นประจำทุกปีตามความเข้าใจว่าเซ่นไหว้หยางลิวหลางในเดือนหก และหยางซีหลางในเดือนเจ็ด หรือบางคนก็คิดว่าเทศกาลเดือนหกเดือนเจ็ดนี้ถือเป็น “งานฉลองปีใหม่น้อย” ของชาวบ้าน แม้บางคนจะเคยรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับหนึ่งจ้อเกามาก่อน หากไม่ได้ตระหนักว่าเทศกาลเซ่นไหว้ของชุมชนนั้นเป็นการเซ่นไหว้หนึ่งจ้อเกา

จะเห็นได้ว่าความรู้ของชาวบ้าน ผู้นำ ผู้ประกอบพิธีกรรม และนักวิชาการท้องถิ่น อาจมีมุมมองต่อพิธีกรรมเซ่นไหว้ในเทศกาลเดือนหกเดือนเจ็ดของชาวนางที่แตกต่างกันตามแต่เรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ หรือประสบการณ์ที่ได้รับโดยตรงหรือผ่านการสืบทอดและถ่ายทอดกันมา รวมไปถึงการอธิบายความหมายหรือตีความสาระรายละเอียดตลอดจนกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงกับบุคคลและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จากมุมมองที่แตกต่างกัน

สรุปและอภิปราย

ประวัติศาสตร์เกี่ยวกับหนงจ้อเกาในเอกสารของจีนตั้งแต่โบราณ ปรากฏเรื่องเล่า ตำนาน พื้นบ้านที่เกี่ยวข้องในบริบทของท้องถิ่น สถานที่สำคัญในกำเนิดหนงจ้อเกา ฐานทัพ สมรภูมิ สงครามหนงจ้อเกากับหยางลิวหลาง แม่ทัพจีน เมืองลับแลของลูกหลานหนงจ้อเกา ที่หมู่บ้านปาเหมย เรื่องเล่าญาติพี่น้องและลูกหลานหนงจ้อเกาในสถานที่ต่างๆ และ พิธีกรรมการบูชาเช่นไหว้หนงจ้อเกาในเทศกาลเดือนหกเดือนเจ็ด ตลอดจนทัศนะรับรู้ เกี่ยวกับหนงจ้อเกาที่สัมพันธ์กับความเข้าใจของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องซึ่งอาจแตกต่างไปจาก บันทึกประวัติศาสตร์

ความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์ที่เป็นจริงของหนงจ้อเกากับเรื่องเล่า-ตำนาน ท้องถิ่น ตลอดจนพิธีกรรมของกลุ่มชาวนุงไบในบริเวณเหวินซาน ยูนนาน สามารถพิจารณา ภายใต้อาณัติความสัมพันธ์อย่างเป็นรูปธรรมระหว่างหนงจ้อเกากับลักษณะวัฒนธรรมของ ชาวจ้วงได้

โดยด้านหนึ่งพบว่า เรื่องราวของหนงจ้อเกาเป็นประวัติศาสตร์ที่จับต้องได้ แม้อาจจะ อยู่ภายใต้มุมมองของจีน อย่างไรก็ตาม ในมุมมองความคิดของผู้คนในท้องถิ่นได้ให้คุณค่าหนงจ้อเกาในฐานะเป็นการแบ่งปันลักษณะทางวัฒนธรรมร่วมกัน หรืออัตลักษณ์ทาง วัฒนธรรมร่วม ดังปรากฏเรื่องเล่าท้องถิ่นที่อ้างอิงระหว่างชุมชนของตนเองกับหนงจ้อเกา ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นไปทั้งในลักษณะร่วมและแบ่งแยกทางวัฒนธรรมของนุงแต่ละกลุ่ม ไปในตัว ถือเป็นกำหนัดพรมแดนทางอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ระหว่างกลุ่ม โดยใช้กลไกทาง ภาษาและวัฒนธรรมเป็นพื้นที่แสดงสำนักทางชาติพันธุ์ในการกำหนัดขอบเขตและปรับตัว ท่ามกลางกลุ่มชาติพันธุ์ต่างกลุ่มที่อาศัยอยู่ร่วมกัน

อาจกล่าวได้ว่า หนงจ้อเกาถือเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้มแข็ง เป็นปีกแผ่นของอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เข้าด้วยกัน ถือเป็นกลไกทางการเมืองของ คนชายขอบเพื่อสร้างความเป็นปีกแผ่นของกลุ่มชนในบริเวณพื้นที่ชายแดน ผ่านประเพณี และพิธีกรรมยกย่องเชิดชูบูชาวีรบุรุษ ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงสภาวะที่กลุ่ม ชาติพันธุ์ต่างมีกิจกรรมการรวมตัวกันเพื่อสะสมกองกำลังอำนาจอย่างกว้างขวางเพื่อต่อรอง

และต่อต้านอำนาจรัฐ ภายใต้สถานการณ์ที่อำนาจรัฐนั้นอ่อนแอลง หรือเกิดช่องว่างในพื้นที่ชายแดน อันเป็นปรากฏการณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในมิติทางการเมืองที่ปรากฏขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีก และเป็นไปอย่างมีประสิทธิผล

หากพิจารณาประวัติศาสตร์หนงจ้อเกาในแง่อุดมการณ์แล้ว ถือได้ว่าเป็นการสร้างสำนึกอุดมการณ์ทางการเมืองร่วมกันในทางประวัติศาสตร์ เช่น หนงจ้อเกาเป็นวีรบุรุษไม่ใช่กบฏ ด้วยสามารถรวบรวมไพร่พลต่อสู้กับราชสำนักจีนและก่อตั้งอาณาจักรของตนเองขึ้นมาได้ ซึ่งพบว่า อุดมการณ์ทางการเมืองของหนงจ้อเกานั้นสะท้อนปรากฏการณ์ที่แสดงถึงความเหมือนและความแตกต่างของการสร้างผู้นำทางการเมืองในกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไท-ไตได้ อาทิ การฟื้นฟูอัตลักษณ์ความเป็นไทผ่านการยกย่องเชิดชูเจ้าหลวงเมืองลำของชาวลื้อ ขุนเจืองของกลุ่มไทดำหรือลาว หรือเจ้าหลวงเสือก่าฟ้าของชาวอาหม เป็นต้น ซึ่งอุดมการณ์ว่าด้วยหนงจ้อเกานั้น กลุ่มนักวิชาการจ้วงศึกษาของจีนนำไปใช้ในสองแง่ คือ ในแง่ของการต่อสู้ต่อรองกับรัฐประชาชาติจีนที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในทางการเมืองและเศรษฐกิจ และในแง่ของการสร้างความร่วมมือในหมู่ชาวจ้วง โดยใช้เรื่องราวของหนงจ้อเกาสร้างศาลเช่นไหว้บูชาหนงจ้อเกาในกวางสี จนกลายเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว ที่ก่อประโยชน์เพิ่มมูลค่าในทางเศรษฐกิจได้ ขณะที่รัฐชาติเวียดนามก็ประชาสัมพันธ์ยกย่องหนงจ้อเกา โดยเฉพาะการเช่นไหว้ที่ศาลหนงจ้อเกา จังหวัดเกาบัง ที่ถือเป็นเทศกาลท่องเที่ยวสำคัญประจำปี เป็นต้น

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. 2547. “ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ข้ามยุคสมัยกับการศึกษาในสังคมไทย.” ใน *ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์*, 1-126. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- จิรัฐมิ เสนาคำ. 2547. “แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์.” ใน *ว่าด้วยแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์*, 191-286. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ดำรงพล อินทร์จันทร์. 2557. “ ‘นุง’ ในจีนตอนใต้: ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม.” *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยรรยง จิระนคร และ เสมอชัย พูลสุวรรณ. 2550. “ข้อมูลในเอกสารจีนโบราณว่าด้วยระบบปกครองชนกลุ่มน้อยชายแดนและเจ้าถิ่นคนไตในภาคหริตของอาณาจักรจีน: (คัดสรรและแปลเรียบเรียงจากงานค้นคว้าของศาสตราจารย์กยงิน).” กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุมิตร ปิติพัฒน์. 2543. “ไทแดง: การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์กลุ่ม.” *วารสารธรรมศาสตร์* 26(3): 42-53.
- สุมิตร ปิติพัฒน์ และ เสมอชัย พูลสุวรรณ. 2543. “ไท” และ “จ้วง” ในมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน: บทวิเคราะห์จากข้อมูลภาคสนาม. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสมอชัย พูลสุวรรณ. 2552. *รัฐฉาน (เมืองไต): พลวัตของชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคมการเมืองร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- อุษา โลหะจรรยา. 2552. “หนงจ้อเกา.” *สรุปและเรียบเรียงจากเอกสารภาษาจีน, เอกสารไม่ตีพิมพ์*.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Chaisingkananont, Somrak. 2012 (2555). "Notion of Ethnicity as Cultural Politics: State, Ethnology, and the Zhuang." *Journal of Sociology and Anthropology* (วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) 31(2): 13-52.
- Edmondson, Jerold A., and David A. Solnit. 1988. *Comparative Kadai: Linguistic studies beyond Tai*. Dallas, Texas: Summer Institute of Linguistics.
- He Zhengting. 1998. *Yunnan Zhuang Nationality*. Yunnan: The Ethnic Publishing House.
- He Zhengting. 1998 (2541). "On the National War Led by Nong Zhi-gao." In *Legends about Thao Houng Thao Cheuang: Historical and Cultural Dimension*. (ตำนานเกี่ยวกับท้าวฮุ่งท้าวเจือง: มิติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม), edited by Narisa Dejsupa. 83-97. Bangkok: Thai Khadi Research Institute, Thammasat University.
- Kaup, Katherine Palmer. 2000. *Creating the Zhuang: Ethnic politics in China*. Colorado: Lynne Rienner Publishers.
- Leepreecha, Prasit. 2004. "The Construction and Reproduction of Hmong Ethnic Identity in China." Asian Scholarship Foundation.